

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

2016 r.

Adam Bodnar

V.511.115.2016.KB

V.511.115.2016

Pan Mateusz Morawiecki
Wiceprezes Rady Ministrów
Minister Rozwoju i Finansów

ul. Świętokrzyska 12
00-916 Warszawa

Na kanwie badanej sprawy indywidualnej zwróciłem uwagę na problem opodatkowania darowizn przekazywanych na rzecz wychowanków rodzin zastępczych przez ich rodziców zastępczych.

W świetle obecnych regulacji prawnych dotyczących podatku od spadków i darowizn, w rodzinie zastępczej nie można korzystać z ulg i zwolnień przewidzianych dla zstępnych i wstępnych, określonych w ustawie z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2016 r., poz. 205, dalej: „u.p.s.d.”). W myśl przepisu art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.s.d., zwalnia się od podatku nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych przez małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, rodzeństwo, ojczyma i macochę. Wskazane zwolnienie podmiotowe realizuje przyjętą w ustawie regułę o związku wysokości opodatkowania z więziami rodzinnymi łączącymi podatnika i osobę, od której lub po której nabywa on własność rzeczy i praw majątkowych. Zasada ta ma zatem sprzyjać realizacji wartości konstytucyjnych określonych w art. 71 Konstytucji RP tj. nakazu prowadzenia przez władze publiczne takiej polityki społecznej i gospodarczej, która uwzględnia interesy (dobro) rodziny.

Z uwagi na wskazane wyżej wartości, środowisko rodzin zastępczych postulowało wprowadzenie zmian w u.p.s.d. poprzez przyznanie tym rodzinom takich samych uprawnień, jak te przysługujące rodzicom i ich dzieciom naturalnym. Znalazło to wyraz w

wielu interpelacjach¹ kierowanych do Ministra Finansów, w których to posłowie - w imieniu rodzin zastępczych - wskazywali na potrzebę zmian w tym zakresie. Wyrażane przez posłów w w/w interpelacjach opinie oraz oczekiwanie na przyjęcie nowych rozwiązań prawnych przez rodziny zastępcze świadczy o społecznej doniosłości tego problemu.

Jestem świadom tego, że ustawodawca posiada swobodę w kształtowaniu ulg i zwolnień podatkowych, a także ich znoszeniu lub ograniczaniu. Jednak w dziedzinie prawodawstwa podatkowego szczególne znaczenie ma nakaz urzeczywistniania sprawiedliwości społecznej, którego przejawem jest postulat tzw. sprawiedliwości podatkowej. Postulat ten oznacza m.in., że przy określaniu wysokości podatku należy brać pod uwagę zdolność podatkową oraz szczególną sytuację faktyczną podatników.

Obciążenie obowiązkiem podatkowym nie może naruszać istoty wartości objętych ochroną konstytucyjną, w tym przewidzianych w art. 18 i 71 Konstytucji RP - deklarujących objęcie rodziny nie tylko opieką, ale i ochroną (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 czerwca 1999 r., sygn. akt K 18/98). Realizując tę ochronę ustawodawca powinien zatem wprowadzać takie regulacje podatkowe, które pozwalają na urzeczywistnienie wskazanych wyżej wartości.

Regulacja zawarta w art. 71 ust. 1 Konstytucji RP nakłada na państwo obowiązek uwzględniania dobra rodziny w polityce społecznej i gospodarczej. Przepis ten określa cele państwa w prowadzeniu polityki w sferze odnoszącej się do rodziny, która musi również uwzględniać nakazy płynące z art. 18 Konstytucji RP tj. chronić trwałość rodziny i zapewnić jej opiekę.

Zarówno rodzina naturalna, jak i rodzina zastępcza są podmiotami zobowiązanymi do pieczy nad dzieckiem. Piecza zastępcza zasadniczo ma mieć charakter tymczasowy, mający na celu odbudowanie stabilności rodzin naturalnych. Jednakże w wielu przypadkach, mimo wysiłków nie da się przywrócić dziecka jego rodzicom. Z tego powodu rodziny zastępcze podejmują próbę stworzenia dziecku zastępczego środowiska rodzinnego o charakterze trwałym, w którym będzie mogło przebywać aż do osiągnięcia dorosłości. Rodziny te gotowe są również wspierać swoich wychowanków w dorosłym życiu, chcą im ułatwić usamodzielnienie się m.in. poprzez przekazanie mieszkania lub wyposażenia.

Konieczność uregulowania podatku jest jednak dużym obciążeniem finansowym dla wychowanków, jak i dla samych rodziców zastępczych, chcących ich wesprzeć finansowo w tym obowiązku. Brak analogicznych zwolnień w podatku od spadków i darowizn dla tej grupy osób, jak te przysługujące rodzicom i ich dzieciom naturalnym jest odbierane przez środowisko rodzin zastępczych jako krzywdzące i niesprawiedliwe.

Szczególna sytuacja ma miejsce w rodzinach zastępczych spokrewnionych, gdzie istnieje więź pokrewieństwa między dzieckiem pozbawionym opieki i wychowania

¹ Interpelacja Pana Krzysztofa Gadowskiego z dnia 31 lipca 2007 r. nr 8977, interpelacja Pana Jerzego Maleckiego, Jerzego Wilka i Adama Ołdakowskiego z dnia 20 maja 2016 r. nr 1361

rodziców a osobami tworzącymi taką rodzinę. Z więzią tą ustawodawca łączy istnienie prawnego obowiązku alimentacyjnego będącego wyrazem solidarności rodzinnej i mającego silne oparcie w nakazach moralnych². Zgodnie bowiem z art. 128 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2015 r., poz. 2082) obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny) obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Z tego względu należy uznać, że sytuacja tych rodzin jest odmienna od niezawodowych i zawodowych rodzin zastępczych, a zakres ich obowiązków szerszy. W tych rodzinach zatem, jak należy się domyślać, częściej może dochodzić do sytuacji, w której rodzice zastępczy chcą obdarować swoich wychowanków „dorobkiem swojego życia”.

Preambuła ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2016 r., poz. 575) wyraża cel wprowadzenia tej ustawy. Przewidziane w niej rozwiązania prawne zostały zdeterminowane troską prawodawcy o harmonijny rozwój dzieci i ich przyszłą samodzielność życiową. Rola rodzin zastępczych nie ogranicza się jedynie do zapewnienia dzieciom tymczasowej opieki ale również na pomocy w ich usamodzielnianiu się. W mojej opinii powinnością Państwa jest zatem tworzenie takich regulacji prawnych, które ułatwią osiągnięcie tego celu. Jednym z rozwiązań przyczyniających się do tego byłoby, bez wątpienia, rozszerzenie zwolnienia w podatku od spadków i darowizn na dzieci wychowywane w rodzinach zastępczych.

Powyższe dodatkowo uzasadnia również cel wprowadzenia zwolnień w podatku od spadków i darowizn. W uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie u.p.s.d.³ wskazano, że *„reforma podatku od spadków i darowizn ma zapewnić możliwość przekazywania – nieuszczuplonego o kwotę podatku na rzecz państwa – majątku, będącego niejednokrotnie dorobkiem całego życia, między członkami najbliższej rodziny, co niewątpliwie przyczyni się do poprawy majątkowej wielu rodzin.”*

Zwolnienie podmiotowe określone w art. 4a ust. 1 pkt 1 u.p.s.d. ma zatem prorodzinny charakter poprzez wyłączenie osób najbliższych z ciężaru opodatkowania.

Rodzina zastępcza podejmująca trud wyposażenia dziecka w środki pozwalające na jego usamodzielnienie nie różni się w tym zakresie od rodziny naturalnej. Więzy łączące rodziców zastępczych i ich wychowanków są w tej sytuacji na tyle trwałe, że pozwalają tym rodzicom na podjęcie decyzji o rozporządzeniu swoim majątkiem i dalszym wspieraniu swoich wychowanków w dorosłym życiu.

Z uwagi na powyższe, trudne do zaakceptowania jest różnicowanie sytuacji rodzin zastępczych i rodzin naturalnych w zakresie obowiązku podatkowego określonego w u.p.s.d. Prawodawca przestrzegający konstytucyjnej zasady równości powinien tworzyć

² T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001, s.373

³ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku od spadków i darowizn oraz ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz. U. Nr 222, poz. 1629)

takie ulgi i zwolnienia podatkowe, które służą realizacji faktycznej równości między podmiotami prawa.

W związku z powyższym, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2014 r., poz. 1648, z późn. zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w tej materii, a w szczególności o rozważenie możliwości nowelizacji u.p.s.d. w postulowanym przeze mnie zakresie.